

МІГРАЦІЯ МОЛОДІ УКРАЇНИ ТА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ, ПРІОРИТЕТИ РЕГУЛЮВАННЯ*

YOUTH MIGRATION IN UKRAINE AND LVIV REGION: TRENDS, PROBLEMS, REGULATORY PRIORITIES

Мар'яна Біль¹

*Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України
(вул. Козельницька, 4, м. Львів, 79026)*

Mariana Bil

*Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine
(4, Kozelnytska, Lviv, Ukraine, 79026)*

Отримано: 30.11.2024. Затверджено: 17.12.2024

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено проблемам міграції молоді України та Львівської області. На основі доступних даних й експертних оцінок визначено масштаби еміграції молоді України в період повномасштабної війни. Огляд соціологічних обстежень останніх років дав змогу виокремити загальні характеристики міграції молоді України: чутливість міграційного потенціалу молоді до революційних подій із значним зниженням у перший рік поступовим зростанням у подальші, що вказує на нездійснення очікувань з покращення ситуації; вагома частка серед біженців за кордон осіб з дітьми, що з кожним роком продовження війни підвищує ризики їх повної інтеграції у приймаючі суспільства; розвиток нових, окрім Польщі, привабливих європейських ринків освітніх послуг, що посилює конкуренцію для закладів освіти України; вищий рівень небажання повернення

¹ доктор економічних наук, старший науковий співробітник; orcid 0000-0003-4979-4019; e-mail: bmm1983@gmail.com

* Статтю виконано в межах науково-дослідної роботи «Трансформація ринку праці Карпатського регіону України в перспективі повоєнного відновлення» (держ. реєстр. № 0124U000984)

серед молоді, ніж серед інших вікових груп. Розглянуті соціологічні обстеження також підтвердили проблему браку інформації в регіональному розрізі. Оскільки в умовах війни доцільно підвищувати функціонал тилових регіонів в інтеграції потенціалу молоді з фронтових і прифронтових регіонів, проаналізовано тенденції та чинники міграції молоді на прикладі Львівської області. У результаті виокремлено ключові проблеми даних процесів: проблема високого міграційного потенціалу молоді прикордонного до ЄС регіону, що вимагає підвищення якості освітніх послуг та послуг працевлаштування молоді; проблема низького рівня рееміграційних намірів молоді, яка виїхала за кордон; проблема відсутності регіональної міграційної політики щодо молоді як протизваги ефективній політиці інших держав у залученні молоді з України; проблема несистемності заходів інтеграції молоді з числа внутрішньо переміщених осіб у регіоні; проблема невикористаного потенціалу освітньої імміграції в регіон. Виявлені проблеми є основою для визначення заходів оперативного плану дій регіональної молодіжної політики з метою зниження міграційних втрат.

Ключові слова: міграція молоді; міграційний потенціал; рееміграція; освітня міграція; регіональна молодіжна політика.

ABSTRACT

The article is devoted to the problems of youth migration of Ukraine and Lviv region. The scale of youth emigration of Ukraine during the period of Full-Scale War is determined, based on available data and expert assessments. A review of sociological surveys allowed to identify the general characteristics of youth migration of Ukraine: the sensitivity of the youth migration potential to revolutionary events; a significant share of people with children among refugees abroad; the development of new, in addition to Poland, attractive European markets of educational services, which increases competition for educational institutions of Ukraine; a higher level of reluctance to return among young people than among other age groups. The considered sociological surveys also confirmed the problem of information lack in a regional context. Since in war conditions it is advisable to increase the functionality of rear regions in integrating the youth potential from front-line and near-front-line regions, the trends and factors of youth migration are analyzed using the example of the Lviv region. As a result, the key problems of these processes are identified: the problem of high youth migration potential in the border region to the EU, which requires improving the quality of educational and employment services; the problem of a low level of re-emigration intentions of youth who have gone abroad; the problem of the lack of a regional migration policy for youth as a counterweight to the effective policy of other states in attracting youth from Ukraine; the problem of the lack of systematic measures to integrate youth from among internally displaced persons in the region; the problem of unused potential of educational immigration to the region. The identified problems are the basis for determining measures of the operational action plan of regional youth policy in order to reduce migration losses.

Key words: youth migration; migration potential; re-emigration; educational migration; regional youth policy.

І. ВСТУП

Проблема міграції молоді є надактуальною для України. У вересні 2024 р. в засобах масової інформації поширились дані Центрального розвідувального управління США, згідно з якими Україна зайняла перше місце в світі за рівнем смертності та останнє (228) місце за рівнем народжуваності населення¹. Такі дані фактично позначили стан геноциду українського народу, при якому зростаюча зовнішня й безповоротна міграція молоді посилює загрози втрат потенціалу відновлення та розвитку України.

Наукові дослідження з питань міграції молоді в Україні є обмеженими. На тлі поступового розвитку міграціології молодіжний фокус залишається недостатньо розкритим. Серед найбільш комплексних досліджень останніх років варто відзначити монографію О. Мульської, І. Бараняка й ін., в якій розвинуто методологію оцінювання впливу міграції молоді на капіталізацію її потенціалу завдяки міграційному досвіду². За фінансування Національного фонду досліджень України з 2022 р. виконується грант під керівництвом Т. Васильціва з проблем міграційних втрат молоді. У його рамках опубліковано наукове видання з оцінюванням впливу втрат молоді внаслідок міграції на соціально-економічне відтворення України³.

У цілому аналітичний базис дослідження міграції молоді України, особливо в регіональному вимірі, є вкрай обмеженим. Ця публікація актуалізує гостру проблему міграції молоді, що розкривається через доступні дані з експертних висновків аналітичних центрів та управлінських інститутів, Міжнародної організації з міграції, Державної служби статистики України та її регіональних управлінь, а також Львівського обласного центру зайнятості. Основну інформаційну основу склали результати соціологічних обстежень молоді — за патронату Міністерства молоді та спорту України, проведених такими організа-

¹ The World Factbook (2024). Explore All Countries — Ukraine. Europe. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/#people-and-society>

² Біль М. М. (ред.) (2022). Міграційна мобільність молоді: можливості та виклики розвитку людського потенціалу Карпатського регіону України: монографія. Львів: ІРД НАН України. 252 с.

³ Васильців Т. Г., Мульська О. П., Мельник М. І. та ін. (2024). Імітаційне моделювання впливу міграційних втрат української молоді на потенціал соціально-економічного відтворення: ідентифікація точок біфуркації та Big Data екосистейту: науково-аналітична доповідь. Львів: ІРД НАН України. 146 с.

ціями, як: CEDOS, Інститут молоді, 4Service Group, Info Sapiens, Рейтинг, Центр економічної стратегії, Centre of Economic Recovery, Gradus Research Company, Інститут освітньої аналітики, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, UReport UNICEF, Центр аналізу та соціологічних досліджень, Міжнародний республіканський інститут, Український державний центр міжнародної освіти.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою цієї статті є визначення проблем та пріоритетів регулювання міграції молоді через призму викликів збереження стійкості України в умовах війни та потенціалу відновлення й розвитку після її завершення.

Для досягнення окресленої мети статті використано загальнонаукові методи дослідження, а саме: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, узагальнення — для формування висновків щодо проблем міграції молоді; статистичний аналіз — задля розуміння тенденцій міграції молоді України; соціологічний аналіз — для виявлення гострих проблем і закономірностей міграції молоді у до- та воєнний періоди; графічний метод — для візуального представлення аналітичних результатів.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Обґрунтування пріоритетів регулювання міграції молоді вимагає розуміння її тенденцій та, на основі цього, ключових проблем. Висновки про *тенденції міграції молоді* дозволяє обґрунтувати аналіз освітньої міграції за зовнішнім і внутрішнім векторами, а також вимушеної міграції — за віковою структурою біженців. Також вагомим джерелом інформації є соціологічні опитування молоді.

Що стосується освітньої міграції, то до 2018 р. фактично єдиним джерелом статистичної інформації про кількість студентів з України, які навчаються за кордоном, були результати дослідження аналітичного центру CEDOS. Вони підтверджували стрімке зростання освітньої еміграції, що з 2014 р. почала переважати динаміку освітньої імміграції в Україну:

- якщо у 2008 р. кількість студентів з України, які навчалися за кордоном, склала близько 26 тис. осіб, то у 2018–2019 рр. вона

зросла до 78 тис. осіб¹;

- якщо в 2008 р. кількість іноземців, які навчалися в Україні, склала 34,7 тис. осіб, то у 2018–2019 рр. вона зросла до 75,6 тис. осіб².

Тенденції зростання освітньої еміграції значно посилило повномасштабне російське вторгнення в Україну. За даними освітнього омбудсмена України, станом на кінець 2023 р. за кордоном перебувало 2,1 млн дітей з України, в тому числі 1,4 млн у державах — членах ЄС, з яких 830 тис. — діти шкільного віку³.

Що стосується студентської молоді, то у 2023 р. кількість освітніх мігрантів-студентів з України складала близько 150 тис. осіб (за інформацією про кількість осіб, які здавали Національний мультипредметний тест за кордоном)⁴. Відтак за період 2014–2023 рр. темпи зростання кількості студентської молоді-емігрантів сягнули 5,8 разів. У Польщі як основному реципієнті студентської молоді з України їхня чисельність до 2023 року склала понад 48 тис. осіб, що в 3,2 рази більше показника 2014 р. (14,9 тис. осіб)⁵. Примітно, що темпи зростання кількості студентської молоді з України в Польщі є нижчими, ніж у цілому за кордоном. Це означає, що для молоді з України набувають популярності ринки освітніх послуг інших держав, зокрема Чехії, Німеччини, Великобританії, Іспанії, Нідерландів та ін.

У таблиці 1 узагальнено орієнтовні оцінки кількості молоді з України, яка перебувала за кордоном у 2023 р. Для повноти інформації враховано доступні показники кількості дітей, у тому числі шкільного віку, оскільки молодь включає вікові групи від 14 років і з продовженням

¹ Стадний Є. (2019). Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/>

² Слово і Діло (2021). У МОН підрахували кількість іноземних студентів в Україні. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/28/novyna/suspilstvo/mon-pidрахувaly-kilkist-inozemnyx-studentiv-ukrayini>

³ Освітній омбудсмен України (2023). Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном Як зберегти зв'язок з Україною? URL: <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrainskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkoliariv-perebuvaiut-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/>

⁴ Волошин М. (2023). Скільки українських учителів, студентів, учнів перебуває за кордоном. URL: https://24tv.ua/education/ukrayintsi-za-kordonom-pid-chas-viyini-skilki-uchiteliv-studentiv_n2394182

⁵ Скільки-Скільки (2024). За 10 років кількість українців у вишах Польщі зросла в 5 разів. URL: <https://skilky-skilky.info/za-10-rokiv-kilkist-ukrayintsiv-u-vyshakh-polshchi-zroslo-v-5-raziv/>

війни в Україні діти поступово увійдуть до категорії «молодь». Також у цій таблиці зазначено кількість біженців з числа молоді. Розрахунки кількості молоді в загальній кількості біженців здійснені на основі методології опитування Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, що є репрезентативним та яке у вибірку включає 26 % молоді віком 18–34 років.

Таблиця 1.

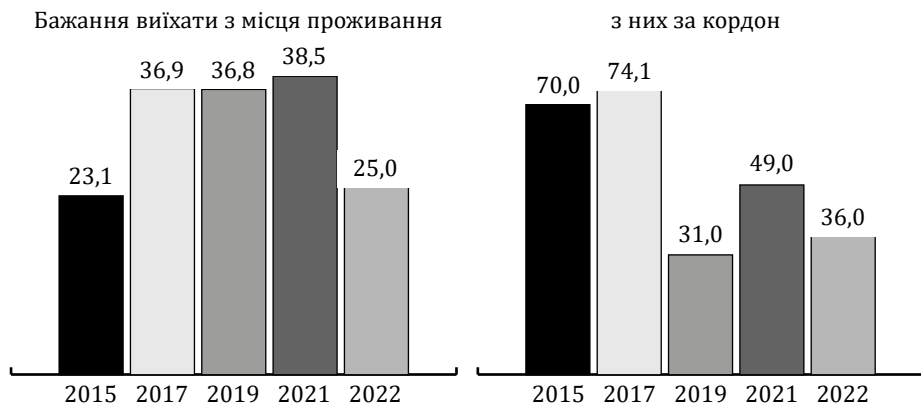
Масштаби зовнішньої міграції молоді й дітей з України (2023 р.)¹

Кількість дітей (до 18 років)	Кількість школярів	Кількість студентів	Кількість біженців (18-34 років)
<i>За кордоном</i>			
~ 2,1 млн	~ 1,4 млн	до 150 тис.	~ 1,6 млн
<i>частка до показника України (станом на початок 2022 р.)</i>			<i>частка в загальній кількості біженців (станом на 2023 р.)</i>
28,5 % (від 7,35 млн)	31,1 % (від 4,36 млн)	11,3 % (від 1,33 млн)	26,0 % (від 6,15 млн)

Цінну інформацію про особливості міграції молоді надають соціологічні опитування. На жаль, більшість з них не подає результатів у розрізі регіонів. Так, на сайті Міністерства молоді та спорту України опубліковано результати низки соціологічних опитувань, проведених з 2015 р. та після повномасштабного російського вторгнення в Україну. Проте в їхніх звітах відсутня регіональна специфіка та часто вони не висвітлюють відповіді за віковими групами. Попри зазначені недоліки, з опублікованих опитувань усе ж можна зробити деякі узагальнюючі висновки стосовно міграції молоді України, інтерпретуючи в регіональний контекст.

¹ Освітній Омбудсмен України (2023). Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном Як зберегти зв'язок з Україною? URL: <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrainskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkoliariv-perebuyaiut-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/>; Волошин М. (2023). Скільки українських учителів, студентів, учнів перебуває за кордоном. URL: https://24tv.ua/education/ukrayintsi-za-kordonom-pid-chas-viyni-skilki-uchiteliv-studentiv_n2394182; UNHCR (2024). Regional Intentions Survey Result (3rd Round). URL: <https://data.unhcr.org/en/dataviz/376?sv=54&geo=0&secret=unhcrrestricted>

1. Соціологічні дослідження «Молодь України» (2015, 2017, 2019 рр.), «Становище молоді України» (2021 р.), «Вплив війни на молодь в Україні» (2022 р.) дають змогу визначити *бажання виїхати з місця проживання молоді*, що розкриває їх міграційний потенціал. З результатів опитування середній показник для молоді України значно коливався та знижувався після революційних подій і зовнішньої військової агресії. Підтвердження цьому — показник 2014 і 2022 рр. Те саме стосується бажання виїзду за кордон. Варто відзначити, що з 2019 р. значно зросла привабливість виїзду молоді до м. Київ. Специфікою 2022 р. є висока частка молоді (35 %), яка обрала відповідь «важко відповісти» щодо того, куди саме вона має бажання виїхати (мал. 1, за даними соціологічних досліджень «Молодь України» 2015, 2017, 2019 рр., «Становище молоді України» 2021 р., «Вплив війни на молодь в Україні» 2022 р.).

Малюнок 1. Міграційний потенціал молоді України (%)¹

2. Соціологічне дослідження «Життя українців за кордоном внаслідок повномасштабного вторгнення рф на територію України» (2022 р.) підтвердило вагому частку «*втікачів від війни*» з дітьми (понад 70 %), що у випадку тривалого перебування за кордоном підвищує ризики їх інтеграції та недовіри в Україну. На момент опитування (пер-

¹ Міністерство молоді та спорту України (2023). Соціологічні дослідження. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzen/sociologichni-doslidzhennya>

ший рік війни) 79 % виявляли готовність повернутись в Україну. На жаль, у даному опитуванні немає розрізу відповідей за віковими групами та регіонами¹.

3. Соціологічне дослідження «Українські біженці 2022 в Європі — підлітки» є важливим, оскільки відображає особливості вимушеної міграції наймолодшої вікової групи молоді 14–17 років. Показовим результатом опитування є *географія виїзду підлітків*: найбільше до Польщі — 47 % та Німеччини — 31 %; показник інших країн значно нижчий, зокрема Чехії — 4 %, Словаччини і Німеччини — по 1 %. Ці результати демонструють, з якими державами слід поглиблювати двосторонні відносини в урегулюванні вимушеної міграції молоді, задоволення їх освітніх потреб і визначення можливостей подальшої реінтеграції в Україні. В опитуванні актуальними є результати про *бажання повернення*: якщо для осіб від 18 років рівень сягає 89 %, то для підлітків — 81 % та серед них дещо вища частка осіб, які не визначилися з відповіддю².

4. Соціологічне дослідження «Україна та Польща. Ключові висновки» (2023 р.) дає змогу зрозуміти специфіку Польщі як основного реципієнта молоді з України. Одним з показових результатів є високий рівень *небажання повернення в Україну*: 68 % опитаних віком 10–35 років, перебуваючи в Польщі, не планують змінювати місце проживання у найближчі 5 років. Це означає, що інтеграція дітей і молоді в Польщі є досить ефективною. На жаль, це опитування теж не дозволяє аналізувати специфіку молоді залежно від регіону походження з України³.

Розглянуті соціологічні дослідження, опубліковані Міністерством молоді та спорту України, є потрібними, але їхня практична цінність значно зросла б у випадку періодичності проведення, регіонального й вікового розрізу аналізування відповідей. З більшості досліджень

¹ Інститут молоді (2023). Життя українців за кордоном внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/rezultati-opituvannya-ukrainskikh-bizhentsiv-2022-institut-molodi.pdf

² Міністерство молоді та спорту України (2023). Українські біженці 2022 в Європі_підлітки: дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні. URL: <http://surl.li/omowcm>

³ Міністерство молоді та спорту України (2023). Мріємо та діємо. Дослідження молоді (Україна та Польща. Ключові висновки). URL: <http://surl.li/udotjj>

складно зробити висновки конкретно щодо молоді як стратегічно важливої соціально-демографічної групи населення. Те саме стосується визначення специфіки молоді з різних регіонів, що б давало змогу обґрунтовувати пріоритети її інтеграції в приймаючих суспільствах і зниження зовнішніх міграційних втрат.

У регіональному вимірі важливим є виявлення специфіки для тиллових областей, які мають посилювати функціонал в інтеграції молоді з фронтових і прифронтових областей для зниження зовнішніх міграційних втрат. Актуальним «прикладом» аналізування є Львівська область. З розглянутих досліджень складно зробити висновки про особливості міграції молоді саме Львівської області. Орієнтуючись на доступні статистичні дані та соціологічні дослідження, можна визначити такі особливості Львівщини як тилового регіону України щодо міграційної ситуації та міграції молоді:

- по-перше, демографічна ситуація в регіоні за структурою населення у порівнянні до «незахідних» областей є дещо кращою, що, однак, не знижує ризики безповоротних міграційних втрат. Частка молоді в структурі населення до 2022 р. складала 25,7 %, скоротившись на 5,1 % з 2010 р. (30,8 %). Це вищий показник, ніж по Україні (23,2 % на початок 2022 р. проти 29,4 % у 2010 р.), але нижче, ніж серед сусідніх областей (26,6 % Закарпатської області, 25,8 % Чернівецької області, 25,8 % Івано-Франківської області)¹;
- по-друге, втрати населення через зовнішню вимушену міграцію в області є порівняно низькими. За експертними оцінками, після подій лютого 2022 р. частка біженців з області складала близько 5 % населення, коли у фронтових та деокупованих регіонах – понад 15 % і вище². З результатів опитування, станом на середину 2022 р. 75 % населення регіону «Захід» взагалі не залишали свого місця проживання, 16 % вже повернулись, а виїхало

¹ Головне управління статистики у Закарпатській області. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua>; Головне управління статистики в Івано-Франківській області. URL: <http://www.ifstat.gov.ua>; Головне управління статистики у Львівській області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>; Головне управління статистики у Чернівецькій області. URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua>

² Михайлишина Д., Самойлюк М., Томіліна М. (2023). Вплив війни на молодь України. Київ: Аналітичний центр «Cedos». С. 18.

- лише 9 %, коли для фронтових регіонів «Схід» частка виїздів сягала 68 %, м. Київ — 52 %, «Північ» — 43 %, «Південь» — 36 %¹;
- по-третє, область стала реципієнтом внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з інших регіонів України, значна частина яких є фінансово- і праце-спроможними. За оцінками МОМ, станом на середину 2023 р. частка ВПО у регіонів складала 10,3 % від населення області². Що стосується ВПО-молоді, то в 2022 р. область займала перше місце в Україні за кількістю зарахованих дітей до закладів загальної середньої (26,7 % від загального показника) та дошкільної (12,7 % від загального показника) освіти з числа ВПО³. Ефективна інтеграція ВПО-молоді може стати вагомим чинником покращення демографічної та економічної ситуації в регіоні. Більше того, регіон, пропонуючи належні умови інтеграції, може переорієнтовувати частину ВПО-молоді від подальшого виїзду за кордон.

На підтвердження фінансової і працеспрожності ВПО — результати одного з опитувань: станом на середину 2022 р. лише 8 % ВПО, які перебували в регіоні «Захід», отримували гуманітарну допомогу від держави, у той час як для регіону «Південь» показник сягав 37 %, «Північ» — 49 %, «Схід» — 67 %. Лише 16 % ВПО, які перебували в регіоні «Захід», у тому числі Львівській області, визнали в опитуванні, що не отримують жодних доходів, коли для «Сходу» показник сягав 40 %, «Півночі» — 33 %, «Півдня» — 28 %, м. Київ — 18 %⁴.

Визначені особливості Львівської області щодо міграції молоді необхідно використовувати як актив відновлення та розвитку. Зважаючи на складні умови невизначеності й нестабільності в основі регулювання міграції молоді регіону має бути проблемно-орієнтований під-

¹ Міністерство молоді та спорту України (2022). Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України — сьома хвиля дослідження: аналітичний звіт. URL: <http://surl.li/avgqov>

² ІОМ (2023). Звіт про внутрішнє переміщення в Україні — опитування загального населення. Раунд 13. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-zvit-pro-povernennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-13-11-travnja-14>

³ Шкарлет С. (ред.) (2022). Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН України. С. 50, 70.

⁴ Міністерство молоді та спорту України (2022). Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України — сьома хвиля дослідження: аналітичний звіт. URL: <http://surl.li/avgqov>

хід. Актуально визначати пріоритети регулювання міграції молоді, виходячи з *проблем*, невирішення яких формує загрози демографічного відтворення та економічного розвитку регіону в майбутньому.

1. *Проблема високого міграційного потенціалу молоді прикордонного до ЄС регіону.* Молодь Львівщини у молодших вікових групах під впливом патріотизму відзначається низьким потенціалом міграції, що підтверджують різні соціологічні опитування. Так, у соціологічному дослідженні «Молодь України — 2015» за рівнем «бажання мігрувати з свого поселення» Львівська область займала 20 місце серед 25 регіонів України та м. Київ з показником 17 %. Для порівняння, показник сусідніх Івано-Франківської області складав 24 % (15 місце), Чернівецької — 28 % (11 місце), Закарпатської — 29 % (9 місце)¹. У подальших обстеженнях регіональний розріз бажання мігрувати молоді не публікувався (див. на мал. 1 динаміку макропоказника).

За опитуванням міграційної активності студентської й учнівської молоді Карпатського регіону 2020 р., 36 % респондентів Львівської області визнали наміри й підготовку до міграції².

З результатів опитування «Вплив війни на молодь України» в 2022 р. 74 % молоді регіону «Захід» (Львівська область окремо не виділялась) не мали бажання виїжджати зі свого місця проживання, коли для молоді регіонів «Схід» і «Центр» рівень складав 56 %, «Північ» і «Південь» — 70 %³ (мал. 2).

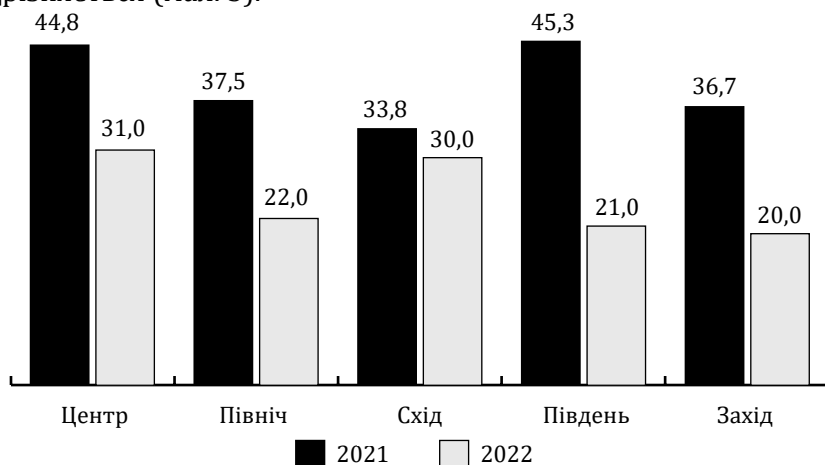
Таким чином, для Львівської області притаманний нижчий міграційний потенціал молоді на етапі дорослішання й здобуття освіти. Але з набуттям життєвого досвіду цей потенціал зростає. Прикордонний статус Львівської області з тривалим залученням значної частини населення до трудової еміграції, починаючи з 90-х років XX сторіччя, визначає високий рівень мобільності молоді, яка в умовах незадоволення внутрішніми можливостями й теперішніми безпековими викликами невпинно зростає. За результатами опитування молоді

¹ Волосевич І., Герасимчук С., Костюченко Т. (2015). Молодь України — 2015. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Sociologichni_doslidzhennia/molod-ukraine-block.pdf

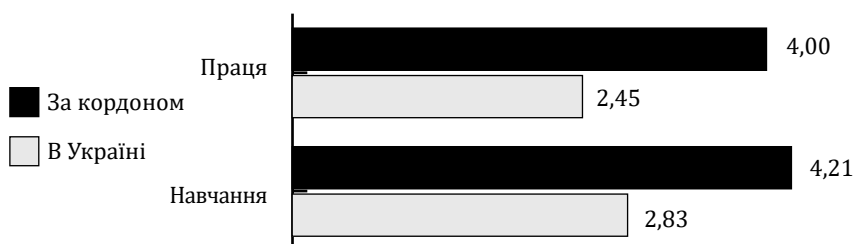
² Васильців Т. Г., Риндзак О. Т. (2020). Міграційна активність студентської та учнівської молоді Карпатського регіону України (результати соціологічного дослідження): науково-аналітичне видання. Львів: ІРД НАН України. С. 21.

³ Михайлишина Д., Самойлюк М., Томіліна М. (2023). Вплив війни на молодь України. Київ: Аналітичний центр «Cedos». С. 33.

Львівщини з міграційним досвідом у 2021–2022 рр. (до війни) її оцінка умов навчання й працевлаштування в Україні та за кордоном суттєво відрізняється (мал. 3).

Малюнок 2. Частка молоді регіонів України, яка бажає виїхати зі свого місця проживання¹

Малюнок 3. Оцінки умов праці і навчання в Україні та за кордоном молоді Львівської області, 2022 р. (бали, з 5 максимальних)²

Значні розриви в оцінках, представлених на мал. 3, є викликом для ринку праці та системи освіти регіону в контексті підвищення якості робочих місць й освітніх послуг, що має координуватись ефективною регіональною політикою.

¹ Там само.

² Біль М. М., Мульська О. П. (ред.) (2022). Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни: науково-аналітична доповідь. Львів: ІРД НАН України. С. 17.

Актуальність проблеми *якості освітніх послуг* у регіоні постійно зростає. З результатів опитування «U-Report Україна», лише 36 % молоді Львівської області підтверджує відповідність здобутої освіти сфері, де планує працювати і реалізовуватись¹. Це підтверджує укорінений формалізм освіти та знецінює мотивацію навчання.

Інша гостра проблема якості освітніх послуг у регіоні — наявність та якість укриттів при закладах освіти. Це один з ключових чинників стимулювання повернення біженців з дітьми в Україну, адже він вирішує питання безпеки. З результатів Національного опитування молоді, яке, на жаль, не подає регіонального розрізу відповідей, серед основних труднощів у навчанні для 50 % респондентів є переривання освітнього процесу через повітряну тривогу та перехід в укриття, при цьому лише 6 % підтвердили, що в укритті навчання продовжується, 21 % — що не завжди, 46 % — що ніколи. Це суттєво впливає на якість освітнього процесу та поглиблює проблему репетиторства: з цього ж опитування — 36 % дітей віком 13–15 років займаються з репетитором².

Окрім якості освіти, значний вплив на міграцію молоді здійснюють *можливості працевлаштування*. Численні соціологічні дослідження до 2022 р. підтверджували вагомість впливу на міграцію молоді умов та можливості праці. За опитуванням міграційної активності студентської й учнівської молоді Карпатського регіону 2020 р., респонденти Львівської області визнали основними чинниками міграції низьку оплату праці (45,8 %), відсутність роботи (28,2 %), недостатню можливість професійної реалізації й погані умови праці (27,5 %), відсутність стабільності й впевненості у майбутньому (30,6 %) ³.

За даними звітів Львівського обласного центру зайнятості, частка молоді в загальній кількості осіб, які отримували послуги служби, з 2022 р. поступово зростає. За січень–серпень 2024 р. частка молоді, яка зверталась до служб зайнятості сягнула 29,8 %, коли відповідний

¹ U-Report Україна (2024). Опитування «Як молодь шукає роботу». URL: <https://ukraine.ureport.in/opinions/7494/>

² Національне опитування молоді. Хвиля 3 (2024). URL: https://mriemotadiemorazom.org/s/UNITY-Youth-Poll-2024_UKR.pdf

³ Васильців Т. Г., Риндзак О. Т. (2020). Міграційна активність студентської та учнівської молоді Карпатського регіону України (результати соціологічного дослідження): науково-аналітичне видання. Львів: ІРД НАН України. С. 25.

показник по Україні складав 25,8 %. Частка молоді, яку працевлаштовано для Львівської області склала 47,7 %, коли по Україні — 37,7 %. Рівень працевлаштування молоді є трохи вищим, ніж для всіх категорій безробітних — 47,7 % молоді та 43,2 % для всіх вікових груп Львівської області (мал. 4).

Розглянуті показники підтверджують важливість реалізації регіональної політики зайнятості молоді, яка враховує соціально-демографічну, економічну та міграційну специфіку регіону.

2. *Проблема низького рівня рееміграційних намірів молоді, яка виїхала за кордон.* За даними соціологічного дослідження 2021–2022 рр. з респондентів-молоді Львівщини, які перебували за кордоном, понад 60 % вказали на відсутність планів повернення в Україну¹. Очевидно, що повномасштабне російське вторгнення в Україну значно підвищило цей рівень.

Малюнок 4. Надання послуг Львівським обласним центром зайнятості молоді²

На жаль, відсутні дані щодо рееміграційних намірів біженців з Львівської області, але якщо брати в цілому по Україні, то за результа-

¹ Біль М. М., Мульська О. П. (ред.) (2022). Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни: науково-аналітична доповідь. Львів: ІРД НАН України. С. 10.

² Львівський обласний центр зайнятості (2024). Аналітична та статистична інформація. URL: <https://lviv.dcz.gov.ua/analitics/69>

тами одного з опитувань у квітні 2022 р. 75 % біженців стверджували, що точно повернуться в Україну, в червні 2022 р. — 66 %, а у квітні 2023 р. їх частка скоротилась до 52 %. Найвищу схильність до залишення за кордоном за результатами опитування підтвердили особи віком 25–44 років¹. Очевидно, що з продовженням війни потенціал повернення молоді значно знизиться.

3. *Проблема відсутності регіональної міграційної політики щодо молоді як протипази ефективній політиці інших держав у залученні молоді з України.* Така політика має реалізовуватись у синергії з освітньою, молодіжною, інформаційною політикою, політикою зайнятості та відповідати визначеним на національному рівні стратегічним орієнтирам регулювання міграції молоді.

Аналіз регулювання проблем міграції молоді Львівської області показує вибірковість заходів щодо їх вирішення. Для прикладу, позитивною була ініціатива підписання «Пакту заради молоді-2020», який з 2016 р. залучав роботодавців до працевлаштування молоді, в тому числі у Львівській області². Це показовий приклад співробітництва влади, бізнесу, міжнародних та громадських організацій з метою вирішення актуальних для регіону проблем.

Позитивним є включення молоді як особливої категорії населення в моніторинг Державної служби зайнятості України та її територіальних підрозділів, у тому числі Львівського обласного центру зайнятості. Це дозволяє аналізувати залучення молоді до можливостей отримання різних способів підтримки працевлаштування, зокрема у формах мікрогрантів, отримання ваучерів на навчання та ін. Однак ця інформація є дуже обмеженою, що вимагає розробки окремої системи моніторингу якості навчання, праці та міграції молоді.

Натомість має місце активна *політика інших держав* щодо залучення молоді з України. Особливо це стосується Польщі. Розвиток транскордонної міграційної системи з Польщею та іншими держа-

¹ Інститут молоді (2023). Українські біженці в Європі: Дослідження поведінки та настроїв українців, що були вимушені виїхати в Європу внаслідок війни з росією. Третя хвиля дослідження. URL: <https://inmol.org/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=7732>

² Львівська обласна державна адміністрація (2018). У Львівській ОДА розглянули перше робоче місце в умовах трудової міграції української молоді за кордон. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=41017>

вами спонукає їх проводити ефективну політику залучення молоді з України для навчання. У закладах Львівської області часто проводять інформаційні кампанії іноземні заклади освіти. У м. Львів розвинута мережа агенцій з освіти за кордоном¹. Численні онлайн-платформи та міграційні мережі щорічно залучають більшу кількість випускників шкіл для навчання за кордоном. Ці процеси слід моніторити та врегульовувати, не обмежуючи прав мобільності, але визначаючи подальші загрози втрат інтелектуально-трудового потенціалу відновлення й розвитку України.

4. *Проблема несистемності заходів інтеграції молоді з числа ВПО в регіоні.* У Львівській області реалізуються певні ініціативи в даному плані, але вони не мають системного характеру та чітко визначеної міжінституційної взаємодії. Для прикладу, МОМ в Україні у Львівській області в 2022 р. проводила літні школи для молоді з числа ВПО². Низка міжнародних організацій пропонує гранти для молоді, окремо виділяючи ВПО як цільову групу.

Львівський обласний центр зайнятості пропонує послуги для ВПО, як і для інших категорій населення, про що свідчать його звіти про діяльність. Для прикладу, за січень–серпень 2024 р. послуги центру зайнятості отримували 3470 ВПО, що складало 14,6 % від усіх категорій осіб, які звертались до даного органу. У 2023 р. частка ВПО, які були зареєстровані як безробітні складала 7 %, а у 2022 р. — 11 %. У 2023 р. 1076 ВПО працевлаштовано з компенсацією роботодавцям витрат на оплату праці (у розмірі 6700 грн протягом 2-х місяців)³. На жаль, у звітах Львівського обласного центру зайнятості з надання послуг населенню серед ВПО не виділена молодь, тому складно говорити про ефективність інтеграції даної категорії населення в ринок праці регіону.

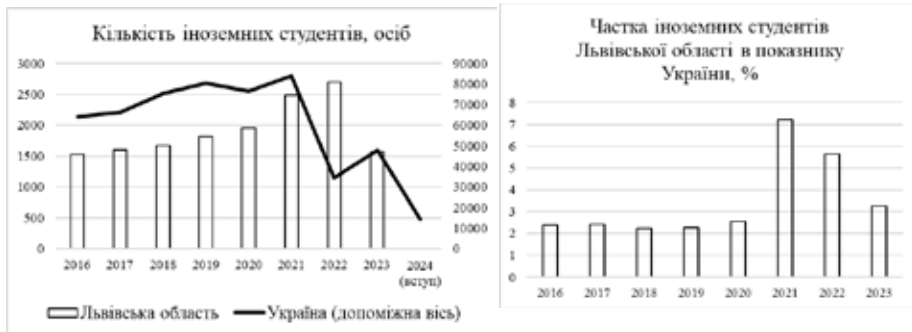
5. *Проблема невикористаного потенціалу освітньої імміграції в регіон.* Львівська область зберігає високу привабливість для освіт-

¹ ОСВІТА.UA (2024). Агенції з освіти за кордоном: Львів. URL: https://osvita.ua/abroad/edu_agency/search-29-281-0-0-0.html

² МОМ в Україні (2022). МОМ запрошує молодь серед переселенців до участі у літніх школах. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/mom-zaproshuye-molod-sered-pereselentsiv-do-uchasti-u-litnikh-shkolakh>

³ Львівський обласний центр зайнятості (2024). Аналітична та статистична інформація. URL: <https://lviv.dcz.gov.ua/analitics/69>

ньої міграції, але здебільшого за внутрішнім вектором. Розгляд регіону та м. Львів як привабливого освітнього центру для іноземців стає певним стереотипом. У 2022–2023 рр. у Львівській області продовжувало навчатись 1568 іноземних студентів¹. Це показник рівня 2010–2011 рр., після яких щороку кількість іноземних студентів зростала, сягнувши в 2021–2022 рр. максимальних 2700 осіб (3/4 з них навчались у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького) (мал. 5). В умовах спадної динаміки, незважаючи на статус Львівщини як тилового регіону, жоден заклад вищої освіти області не ввійшов у топ-10 закладів України, в яких навчаються іноземці. Львів зайняв лише 10 позицію серед інших міст України за кількістю зареєстрованих запрошень для іноземних абітурієнтів у 2022–2023 рр. (398 запрошень проти 4667 м. Київ як лідера).

Малюнок 5. Освітня імміграція в Львівську область та Україну²

Таким чином, потенціал освітньої імміграції Львівської області використовується недостатньо. Заклади освіти області, окрім надання послуг для молоді з інших областей, повинні більше уваги приділяти можливостям навчання іноземців в умовах війни та на перспективу.

Розглянуті проблеми міграції молоді Львівської області є основою для обґрунтування рекомендацій щодо врегулювання цих процесів за внутрішнім і зовнішнім векторами.

¹ Шаповалова О. О. (ред.) (2023). Іноземні студенти в Україні під час війни (2022–2023). Київ: Млин медіа. С. 17.

² Шаповалова О. О. (ред.) (2023). Іноземні студенти в Україні під час війни (2022–2023). Київ: «Млин медіа». 196 с.; Коваленко М. (2022). Львівщина у трійці регіонів, де навчаються найбільше студентів. URL: <https://dyvys.info/2022/11/24/lvivshyna-u-trijtsi-regioniv-de-navchayutsya-najbilshe-studentiv/>; Процак Х. (2017). У Львові зросла кількість студентів: 120 тис. студентів здобувають вищу освіту в нашому місті. URL: <https://city-adm.lviv>.

IV. ВИСНОВКИ

Сучасна вимушена міграція та соціальна вразливість населення України тісно пов'язані між собою. Рішення про вимушену міграцію в значній мірі обумовлено зважуванням ризиків за місцем постійного проживання та невідомості після переміщення. Для того, щоб знизити вразливість вимушених мігрантів має реалізуватись політика їхнього захисту (заходи підтримки ВПО), стимулювання реєміграції в Україну та ефективного використання міграційного капіталу біженців й мігрантів. В іншому разі високий потенціал неповернення в Україну трансформується в реальні втрати людського потенціалу та поглиблення демографічної катастрофи.

В основі заходів регулювання вимушеної міграції населення України має бути політична відповідальність перед суспільством та посилення громадського контролю за реалізацією владних рішень, щоб таких ситуацій, як з виплатою компенсацій за пошкоджене майно в Україні не допускалось. Соціальна політика має бути виключно прозорою, адже вона базується на міжнародній допомозі та є запорукою зниження вразливості населення й міграційних втрат в умовах демографічної катастрофи.

У подальших дослідженнях автора буде більш детально розглянуто заходи регулювання вимушеної міграції населення в проєкції цілей відновлення України та розвитку резилентної економіки і суспільства.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Біль М. М. (ред.) (2022). Міграційна мобільність молоді: можливості та виклики розвитку людського потенціалу Карпатського регіону України: монографія. Львів: ІРД НАН України. 252 с.
2. Біль М. М., Мульська О. П. (ред.) (2022). Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни: науково-аналітична доповідь. Львів: ІРД НАН України. 72 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220035.pdf>
3. Васильців Т. Г., Мульська О. П., Мельник М. І. та ін. (2024). Імітаційне моделювання впливу міграційних втрат української молоді на потенціал соціально-економічного відтворення: ідентифікація точок біфуркації та Big Data екосистейту: науково-аналітична доповідь. Львів: ІРД НАН України. 146 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20240032.pdf>
4. Васильців Т. Г., Риндзак О. Т. (2020). Міграційна активність студентської та учнівської молоді Карпатського регіону України (результати соціологічного дослідження): нау-

- ково-аналітичне видання. Львів: ІРД НАН України. 60 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20200048.pdf>
5. Волосевич І., Герасимчук С., Костюченко Т. (2015). Молодь України — 2015. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Sociologichni_doslidzhennia/molod-ukraine-block.pdf
 6. Волошин М. (2023). Скільки українських учителів, студентів, учнів перебуває за кордоном. URL: https://24tv.ua/education/ukrayintsi-za-kordonom-pid-chas-viyni-skilli-uchiteliv-studentiv_n2394182
 7. Головне управління статистики у Закарпатській області. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua>
 8. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. URL: <http://www.ifstat.gov.ua>
 9. Головне управління статистики у Львівській області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua>
 10. Головне управління статистики у Чернівецькій області. URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua>
 11. Інститут молоді (2023). Життя українців за кордоном внаслідок повномасштабного вторгнення рф на територію України. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/rezultati-opituvannya-ukrainskikh-bizhentsiv-2022-institut-molodi.pdf
 12. Інститут молоді (2023). Українські біженці в Європі: Дослідження поведінки та настроїв українців, що були вимушені виїхати в Європу внаслідок війни з росією. Третя хвиля дослідження. URL: <https://inmol.org/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=7732>
 13. Коваленко М. (2022). Львівщина у трійці регіонів, де навчаються найбільше студентів. URL: <https://dyvys.info/2022/11/24/lvivshhyna-u-trijtsi-regioniv-de-navchayutsya-najbilshe-studentiv/>
 14. Львівська обласна державна адміністрація (2018). У Львівській ОДА розглянули перше робоче місце в умовах трудової міграції української молоді за кордон. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=41017>
 15. Львівський обласний центр зайнятості (2024). Аналітична та статистична інформація. URL: <https://lviv.dcz.gov.ua/analitics/69>
 16. Міністерство молоді та спорту України (2022). Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України — сьома хвиля дослідження: аналітичний звіт. URL: <http://surl.li/avgqov>
 17. Міністерство молоді та спорту України (2023). Мріємо та діємо. Дослідження молоді (Україна та Польща. Ключові висновки). URL: <http://surl.li/udotjj>
 18. Міністерство молоді та спорту України (2023). Соціологічні дослідження. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzen/sociologichni-doslidzhennya>
 19. Міністерство молоді та спорту України (2023). Українські біженці 2022 в Європі_підлітки: дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні. URL: <http://surl.li/omowcm>
 20. Михайлишина Д., Самойлюк М., Томіліна М. (2023). Вплив війни на молодь України. Київ: Аналітичний центр «Cedos». 120 с. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/bizhenczi-z-ukra%D1%97ni-finalnij-zvit.pdf>
 21. MOM в Україні (2022). MOM запрошує молодь серед переселенців до участі у літніх школах. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/mom-zaproshuye-molod-sered-pereselentsiv-do-uchasti-u-litnikh-shkolakh>
 22. Національне опитування молоді. Хвиля 3 (2024). URL: https://mriemotadiemorazom.org/s/UNITY-Youth-Poll-2024_UKR.pdf

23. ОСВІТА.UA (2024). Агенції з освіти за кордоном: Львів. URL: https://osvita.ua/abroad/edu_agency/search-29-281-0-0-0.html
24. Освітній омбудсмен України (2023). Понад мільйон українських дошкільнят та мільйон школярів перебувають за кордоном Як зберегти зв'язок з Україною? URL: <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrainskykh-doshkilniat-ta-milyon-shkoliariv-perebuvaiut-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/>
25. Процак Х. (2017). У Львові зросла кількість студентів: 120 тис. студентів здобувають вищу освіту в нашому місті. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/youth-policy/241618-uvovi-zroslo-kilkist-studentiv-120-tys-studentiv-zdobuvaiut-vyshchu-osvitu-v-nashomu-misti>
26. Слово і Діло (2021). У МОН підрахували кількість іноземних студентів в Україні. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/28/novyna/suspilstvo/mon-pidрахували-kilkist-inozemnykh-studentiv-ukrayini>
27. Скільки-Скільки (2024). За 10 років кількість українців у вишах Польщі зросла в 5 разів. URL: <https://skilky-skilky.info/za-10-rokiv-kilkist-ukrainsiv-u-vyshakh-polshchizroslo-v-5-raziv/>
28. Стадний Є. (2019). Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/>
29. Шаповалова О. О. (ред.) (2023). Іноземні студенти в Україні під час війни (2022–2023). Київ: «Млин медіа». 196 с. URL: <https://cutt.ly/ww7VkwQn>
30. Шкарлет С. (ред.) (2022). Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН України. 358 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serp.n.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>
31. ІОМ (2023). Звіт про внутрішнє переміщення в Україні — опитування загального населення. Раунд 13. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-zvit-pro-povernennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-13-11-travnja-14>
32. The World Factbook (2024). Explore All Countries — Ukraine. Europe. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/#people-and-society>
33. UNHCR (2024). Regional Intentions Survey Result (3rd Round). URL: <https://data.unhcr.org/en/dataviz/376?sv=54&geo=0&secret=unhcrrestricted>
34. U-Report Україна (2024). Опитування «Як молодь шукає роботу». URL: <https://ukraine.ureport.in/opinions/7494/>

REFERENCES

1. Bil M. M. (ed.) (2022). *Mihratsiyna mobilnist molodi: mozhlyvosti ta vyklyky rozvytku lyudskoho potentsialu Karpat-skoho rehionu Ukrayiny* [Youth Migration Mobility: Opportunities and Challenges for Human Potential Development in the Carpathian Region of Ukraine]. Lviv: IRR of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian]
2. Bil M. M., Mul'ska O. P. (eds.) (2022). *Mihratsiyna mobilnist molodi: rezultaty sotsiolohichnoho doslidzhennya ta novi vyklyky v umovakh viyny* [Migration mobility of youth: results of sociological research and new challenges in war conditions]. Lviv: IRR of the NAS of Ukraine. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20220035.pdf> [in Ukrainian]
3. Educational Ombudsman of Ukraine (2023). *Ponad milyon ukrayinskykh doshkilnyat ta milyon shkolyariv perebuvayut za kordonom yak zberehty zvyazok z Ukrayinoyu?* [Over a million Ukrainian preschoolers and a million schoolchildren are abroad. How to maintain contact with Ukraine?]. URL: <https://eo.gov.ua/ponad-milyon-ukrainskykh-doshkilniat-ta>

- milyon-shkoliariv-perebuvaui-za-kordonom-yak-zberehty-zv-iazok-z-ukrainoiu/2023/12/26/ [in Ukrainian]
4. How many (2024). Za 10 rokiv kilkist ukrayintsiv u vyshakh Polshchi zrosla v 5 raziv [Over the past 10 years, the number of Ukrainians in Polish universities has increased 5 times]. URL: <https://skilky-skilky.info/za-10-rokiv-kilkist-ukrayintsiv-u-vyshakh-polshchi-zrosla-v-5-raziv/> [in Ukrainian]
 5. IOM in Ukraine (2022). MOM zaproshuye molod sered pereselentsiv do uchasti u litnikh shkolakh [IOM invites displaced youth to participate in summer schools]. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/mom-zaproshuye-molod-sered-pereselentsiv-do-uchasti-u-litnikh-shkolakh> [in Ukrainian]
 6. IOM (2023). Report on Internal Displacement in Ukraine — General Population Survey. Round 13. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-povernennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naseleennya-13-11-travnya-14> [in Ukrainian]
 7. Kovalenko M. (2022). Lvivshchyna u triytsi rehioniv, de navchayutsya naybilshe studentiv [Lviv region among the top three regions with the largest number of students]. URL: <https://dyvys.info/2022/11/24/lvivshchyna-u-triytsi-regioniv-de-navchayutsya-naybilshe-studentiv/> [in Ukrainian]
 8. Lviv Regional State Administration (2018). U Lvivskiy ODA roz-hlyanuly pershe roboche mistse v umovakh trudovoyi mihratsiyi ukrayinskoyi molodi za kordon [The Lviv Regional State Administration considered the first job in the context of labor migration of Ukrainian youth abroad]. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=41017> [in Ukrainian]
 9. Lviv Regional Employment Center (2024). Analytical and statistical information. URL: <https://lviv.dcz.gov.ua/analytics/69> [in Ukrainian]
 10. Main Department of Statistics in Chernivtsi Region. URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
 11. Main Department of Statistics in Ivano-Frankivsk Region. URL: <http://www.ifstat.gov.ua> [in Ukrainian]
 12. Main Department of Statistics in Lviv Region. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
 13. Main Department of Statistics in Transcarpathian region. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
 14. Ministry of Youth and Sports of Ukraine (2022). Mihratsiya ta sotsialno-politychni nastroyi pid chas povnomasshtabnoyi viyny rosiyi proty Ukrainy — sioma khvylya doslidzhennya: analitychnyy zvit [Migration and socio-political sentiments during Russia's full-scale war against Ukraine — the seventh wave of research: analytical report]. URL: <http://surl.li/avgqov> [in Ukrainian]
 15. Ministry of Youth and Sports of Ukraine (2023). Mriyemo ta diyemo. Doslidzhennya molodi (Ukrayina ta Pol'shcha. Klyuchovi vysnovky) [Dreaming and Acting. Youth Research (Ukraine and Poland. Key Findings)]. URL: <http://surl.li/udotjj> [in Ukrainian]
 16. Ministry of Youth and Sports of Ukraine (2023). Sociological research. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/baza-doslidzen/sociologichni-doslidzhennya> [in Ukrainian]
 17. Ministry of Youth and Sports of Ukraine (2023). Ukrayinski bizhentsi 2022 v Yevropi_pidlitky: doslidzhennya povedinky ta nastroyiv ukrayintsiv, shcho vymusheni buly vyyikhaty v Yevropu vnaslidok viyny v Ukraini [Ukrainian Refugees 2022 in Europe_Teenagers: A Study of the Behavior and Attitudes of Ukrainians Who Were Forced to Leave for Europe as a Result of the War in Ukraine]. URL: <http://surl.li/omowcm> [in Ukrainian]
 18. Mykhailyshyna D., Samoilyuk M., Tomilina M. (2023). Vplyv viyny na molod Ukrainy [The Impact of War on the Youth of Ukraine]. Kyiv: Analytical Center “Cedos”. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/bizhenczi-z-ukra%D1%97ni.-finalnij-zvit.pdf> [in Ukrainian]

19. National Youth Survey. Wave 3 (2024). URL: https://mriemotadiemorazom.org/s/UNITY-Youth-Poll-2024_UKR.pdf [in Ukrainian]
20. OSVITA.UA (2024). Ahentsiyi z osvity za kordonom: Lviv [Education agencies abroad: Lviv]. URL: https://osvita.ua/abroad/edu_agency/search-29-281-0-0-0.html [in Ukrainian]
21. Protsak H. (2017). U Lvovi zrosla kilkist studentiv: 120 tys. studentiv zdobuvayut vyshchu osvitu v nashomu misti [The number of students in Lviv has increased: 120 thousand students are receiving higher education in our city]. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/youth-policy/241618-u-lvovi-zrosla-kilkist-studentiv-120-tys-studentiv-zdobuvaiut-vyshchu-osvitu-v-nashomu-misti> [in Ukrainian]
22. Stadny E. (2019). Ukrayinske student-stvo za kordonom: dani do 2017/18 navchalnoho roku [Ukrainian students abroad: data for the 2017/18 academic year]. URL: <https://cedos.org.ua/researches/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku/> [in Ukrainian]
23. Shapovalova O. O. (ed.) (2023). Inozemni studenty v Ukrayini pid chas viyny (2022–2023) [Foreign Students in Ukraine during the War (2022–2023)]. Kyiv: "Mlyn Media". URL: <https://cutt.ly/ww7VkwQn> [in Ukrainian]
24. Shkarlet S. (ed.) (2022). Osvita Ukrayiny v umovakh voyennoho stanu: informatsiyno-analitychnyy zbirnyk [Education in Ukraine under martial law: information and analytical collection]. Kyiv: Ministry of Education and Science of Ukraine. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpnp.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityczbzn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf> [in Ukrainian]
25. The World Factbook (2024). Explore All Countries — Ukraine. Europe. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/#people-and-society>
26. UNHCR (2024). Regional Intentions Survey Result (3rd Round). URL: <https://data.unhcr.org/en/dataviz/376?sv=54&geo=0&secret=unhcrrestricted>
27. U-Report Ukraine (2024). Survey "How young people look for work". URL: <https://ukraine.ureport.in/opinions/7494/> [in Ukrainian]
28. Vasylytsiv T. G., Mulska O. P., Melnyk M. I. et al. (2024). [Simulation modeling of the impact of migration losses of Ukrainian youth on the potential of socio-economic reproduction: identification of bifurcation points and Big Data of the ecosystem]. Lviv: IRR of the NAS of Ukraine. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20240032.pdf> [in Ukrainian]
29. Vasylytsiv T. G., Ryndzak O. T. (2020). Migrantska aktivnist student-skoyi ta uchnivskoyi molodi Karpat-skoho rehionu Ukrayiny (rezultaty sotsiologichnoho doslidzhennya) [Migration activity of student and pupil youth of the Carpathian region of Ukraine (results of sociological research)]. Lviv: IRR of the NAS of Ukraine. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20200048.pdf> [in Ukrainian]
30. Volosevych I., Gerasymchuk S., Kostyuchenko T. (2015). Youth of Ukraine — 2015. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Sociologichni_doslidzhennia/molod-ukraine-block.pdf [in Ukrainian]
31. Voloshyn M. (2023). Skilky ukrayinskykh uchyteliv, studentiv, uchniv perebuvaye za kordonom [How many Ukrainian teachers, students, pupils are abroad]. URL: https://24tv.ua/education/ukrayintsi-za-kordonom-pid-chas-viyni-skilki-uchyteliv-studentiv_n2394182 [in Ukrainian]
32. Word and Deed (2021). U MON pidрахували kilkist inozemnykh studentiv v Ukrayini [The Ministry of Education and Science has calculated the number of foreign students in Ukraine]. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/05/28/novyna/suspilstvo/mon-pidrakhuvai-kilkist-inozemnyx-studentiv-ukrayini> [in Ukrainian]
33. Youth Institute (2023). Zhyttya ukrayintsev za kordonom vnaslidok povnomasshtabnoho vtorhennya rf na terytoriyu Ukrayiny [Life of Ukrainians Abroad as a Result of the Full-Scale

Russian Invasion of Ukraine]. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/rezultati-opituvannya-ukrainskikh-bizhentsiv-2022-institut-molodi.pdf [in Ukrainian]

34. Youth Institute (2023). Ukrayinski bizhentsi v Yevropi: Doslidzhennya povedinky ta nastroyiv ukrayintiv, shcho byly vymusheni vyyikhaty v Yevropu vnaslidok viyny z rosiyeyu. Tretya khvylya doslidzhennya [Ukrainian Refugees in Europe: A Study of the Behavior and Attitudes of Ukrainians Forced to Leave for Europe as a Result of the War with Russia. Third Wave of the Study]. URL: <https://inmol.org/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=7732> [in Ukrainian]